

Persian Forgotten Forms

Study of Hotel Constructing in Iran
With Bijan Shafei Nahid Beryani, and Keyvan Khatir

کالبد های فراموش شده ی ایرانی

بررسی روند هتل سازی در ایران با حضور

بیژن شافعی، ناهید بریانی و کیوان خطیر

Abstract :

Hotel constructing with modern description has a 70- year record in Iran . But if we want to generalize hotels and consider them as places to stay , we can declare Persian carvanserays as the first Persian lodging locations that contained their own special architecture and form .The conceptual process of the carvanseray and its conversion into modern settling places , have been accompanied by interruption like other objective and subjective aspects of Iranian conciousness . Carvanserays , are considered as lost rings of present Iranian architecture such as houses , bazaars and other wind towers traditional architectural spaces . With this assumption , a meeting was arranged with the members of Haft Chatr Abgun (design office) : Bigan Shafei , Nahid Beryani and Keyvan Khatir and at this meeting the process of hotel constructing and carvanserays as first Persian settling places was discussed . They started creating a new movement with which their studio has , since 1990 been leading its activities towards the realization of new achievement in modern Iranian architecture . Their associates have together chosen this path well aware of the interrelations between Man and Nature being at the heart of architecture , and thus , have gone beyond the physical -functional definition , to put at stake other disciplins like research , consultancy , design , and construction . Design office tries to reach to a higher awareness if the environment and its potentials , in order to promote the environmental qualities to a higher stage , because from their point of view architecture is like poetry , with its poetic essence effervescent and flowing beyand the unknown towards apparition

هتل سازی با تعاریف مدرن در ایران پیشینه ای هفتاد ساله دارد . اما اگر بخواهیم هتل ها را توسع معنایی ببخشیم و به عنوان فضاهایی اقامتی در نظر بگیریم ، می توانیم کاروان سراهای ایران را هم به عنوان اولین محل های اقامتی ایرانی قلمداد کنیم که معماری و فرم خاص خود را دارا بوده اند . سیر تحول مفهوم کاروان سرا و تبدیل آن به فضاهای اقامتی مدرن ، همچون سایر وجوه عینی و ذهنی خود آگاهی ایرانی با گسست همراه بوده است و کاروان سراهای ، در کنار بادگیرها ، خانه ها ، بازارها و دیگر فضاهای معماری سنتی در ردیف حلقه های گمشده و ناموجود معماری امروز ایرانی قلمداد می شوند . با این پیش فرض ها ، میزگردی با حضور اعضای دفتر هفت چتر آبگون (دفتر طراحی) : بیژن شافعی ، ناهید بریانی و کیوان خطیر ترتیب دادیم و در آن به سیر روند هتل سازی در ایران و کاروان سراهای به عنوان نخستین فضاهای اقامتی ایران پرداختیم . دفتر طراحی (هفت چتر آبگون) که از اوایل دهه ی نود میلادی فعالیت خود را آغاز کرده است ، اقدامات خود را تنها به حوزه ی عملکردی - کالبدی محدود نساخته و در زمینه هایی چون پژوهش ، مشاوره ، طراحی و سایت هم فعالیت دارد . این دفتر معماری به معماری دوران تحول می اندیشد ؛ معماری ای که خلق فضا را از صورت ایجاز به سر منزل تجربه می رساند .

فکر می کنیم خوب است برای شروع بحث در مورد هتل ها و اماکن اقامتی ، در ابتدا سیر تحول و تطور محل های اقامتی را بررسی کنیم و با نگاهی تاریخی روند هتل سازی در ایران و ادوار مختلف آن را تحلیل کنیم .

بیژن شافعی : پیشینه ی اماکن اقامتی در ایران با حذف سابقه ای بسیار خوب به کاروان سراهای ختم می شود . ما کاروان سراهایی داریم که سابقه ای دیرینه دارند . در شهرهای قدیم ایران محل هایی برای اقامت مسافران و کاروان ها وجود داشته که دارای ویژگی و معماری بسیار جذابی بوده است . کتاب دو جلدی کاروان سراهای ایران به آگاهی ما از پیشینه ی معماری کاروان سراهای کمک می کند . شما هر منبع یا هر تحقیقی که در دنیا می بینید حتماً در پیش گفتارش یک پیشینه ای در مورد موضوع آن تحقیق وجود دارد . فکر می کنم کاروان سراهایی که وجود داشتند بعداً به محل های اقامتی جدید خوب متصل نشدند . علت آن هم این است که بینش های در حال تحول بعضی وقت ها بینش های گذشته را به صورت منفصل می دید . معماری ، در دوران تحول اش در آغاز قرن ، شاهد تغییر و تحول بناهای مسکونی ، عمومی و دولتی بود . مصادف

استفاده نکنیم؟

اگر موافق باشید، برویم بر سر استانداردهای هتل سازی در ایران. هر ذهن منصفی به فاصله ی عمیق بین استانداردهای حاکم بر دنیا و استانداردهای هتل سازی در ایران معترف است. شما که خود تجربه ی هتل سازی را در ایران دارید، فکر می کنید دلیل یا دلایل این فاصله چیست؟

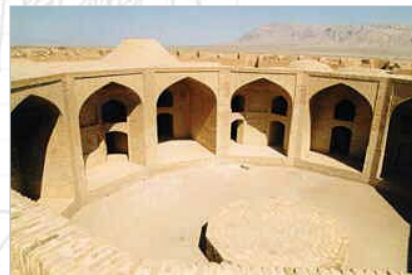
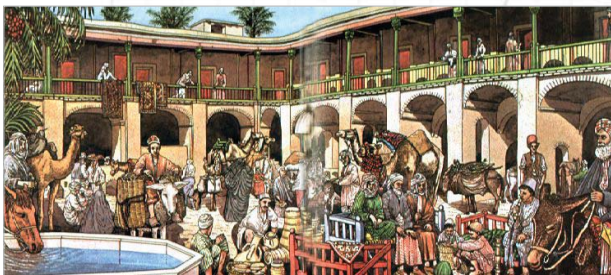
کیوان خطیر: مساله ی اصلی در هتل های ما این است که از لحاظ رسیدگی به وضعیت اتاق ها و نوع قرار گیری شان چندان به استانداردها اهمیت داده نمی شود. این که باید از چه درجه بندی برخوردار باشند، یا چه فضاهایی دارا باشند در کشور ما به آن توجه نشده. در بحث هتل، هم روابط و عملکردها مهم است و هم تجهیزاتی که در هتل استفاده می شود. تجهیزاتی که در اتاق خواب، نشیمن و هال و غیره به کار می روند مهم هستند. اینها، هم بر کیفیت معماری اثر می گذارد و هم بر کیفیت اجرا. استانداردهای موجود هم جواب گو نیست. تنها کتابچه ی موجود در این زمینه، مربوط به سازمان برنامه و بودجه است که موارد را خیلی به اختصار توضیح داده است.

بیژن شافعی: همان طور که شما گفتید، آن چه در مورد استانداردها مطرح است این است که ما از این لحاظ با کشورهای دیگر متفاوت هستیم و باید این تفاوت ها در نظر گرفته شود. مشکل از گذشته است، فقط مربوط به انقلاب و بعد از آن نیست. شما هتل های را در دهلی در نظر بگیرید، بعد همان هتل های را با نمونه ی مشابه اش در ایران مقایسه کنید. تفاوت را در چه می بینید؟ اولین مساله، بحث کالبدی و فضای معماری است. ما می آیم یک ساختمان را با شیوه و سبک بین المللی به عنوان هتل های در نظر می گیریم در اوین - درکه، بی آن که به عناصر کالبدی و فضایی معماری ایرانی توجهی کنیم. ببینید! یک خارجی وقتی به ایران می آید می خواهد فرهنگ ایرانی را بشناسد. نمی خواهد هتل های کم ارزشی را ببیند که تازه ماکتی از نمونه های خارجی آن هستند. او می خواهد با فرهنگ و نگرش ایرانیان آشنا شود. ما طراحی نقشه های اجرایی یک هتل را در کیش اجرا کردیم. در اولین جلسه با زمینی به مساحت ۵۰۰۰ متر مربع رو به رو بودیم. بعد، از ما خواستند که یک چیزی مثل برج العرب بسازیم! البته خنده دار است. و جالب این جاست که ۷ هتل دار بزرگ قصد دارند این کار را انجام دهند! روزی برای پروژه هتل کیش رفته بودیم، گفتند شما معمار هتل ساز هستید و ما گفتیم ما معمار هستیم نه معمار هتل. ما در ایران هتل ۵ ستاره نداریم، چون امکانات ویژه می خواهد. هتل عباسی می تواند ۵ ستاره باشد؛ ولی چون امکانات ندارد ۵ ستاره نمی شود. در استانبول هتل ۵ ستاره

با همین دوران، محل های اقامتی ما نیز تحول پیدا کرد؛ زیرا در دوره ی رضاشاه است که اولین محل های اقامتی مدرن شکل می گیرند. البته قبل از آن هم ما هتل داریم ولی به شکل خیلی گسترده، چون آن هتل ها بیشتر محل اقامت سفرا و جهان گردان و کسانی مانند آنها هستند که در ایران اقامت می گزیدند. اما اولین هتل ها در زمان رضاشاه ساخته می شود، مثل هتل رامسر. هتل رامسر در حقیقت بینشی بسیار جالب در خود دارد که ما معادل این بینش را در تهران داریم، به اسم هتل دربند. این قبیل فضاهای محل اقامت کسانی بوده که از خارج می آمدند یا مهمانان صاحب منصبی بودند. جالب است بدانید هتل رامسر در سال ۱۳۱۲ محل اقامت پادشاه سوئد بوده است. هتل رامسر و سایت رامسر را می توان یکی از متحول ترین بناهای اقامتی در ایران دانست که متأسفانه روند تخریب چهره هتل و سایت آن را به سرعت مخدوش کرده است. تخریب آن از زمان شاه شروع شد و بعد متأسفانه آپارتمان هایی در آن سایت ساخته شد که چهره ی آن سایت را به هم ریخت. طراحی این سایت به گونه ای بود که رابطه ی جنگل و دریا را حل کرده بود، ولی متأسفانه این سایت تخریب شد. به هر حال آغاز تحول مجموعه های اقامتی را می توان از این زمان در نظر گرفت. در زمان رضا شاه تعداد زیادی هتل ساخته شد، مثل هتل آبعلی و یا گچسر، که تعداد بسیار کمی از آنها باقی مانده. از بین هتل های باقی مانده می توان به هتل رامسر اشاره کرد که ایتالیایی ها در سال ۱۳۵۲ آن را بازسازی کردند، اما بقیه آنها تخریب شدند، مثل هتل پردون در چالوس.

از کارهای بسیار خوبی که در دوره ی قبلی انجام شد، تبدیل کاروان سرای مادر شاهی به هتل عباسی بود. در همین زمان مهمان سراهایی در هتل های جهان گردی در سراسر ایران انجام و اجرا شد؛ مثل مهمان سرای نائین. همچنین در غرب کشور شاهد مهمان سراهای خوبی بودیم که هم با دید مدرن ساخته شده بودند و هم لطمه ای به محیط و فضای شهری نمی زدند. بعد از انقلاب، شرایط تغییر کرد و این بر روی جایی مثل کیش اثر گذاشت.

در هر صورت ما بعد از انقلاب در زمینه ی صنعت توریسم فعال نبوده ایم و به بهبود و ارتقای محل های اقامتی کمک چندانی نکرده ایم؛ در صورتی که در کشورهای مثل دوی، مالزی، سنگاپور و حتی شمال آفریقا، وضعیت فرق دارد. شمال آفریقا در سال، حدود ۶ میلیون توریست دارد. مثلاً در تونس که بوم گفتند الان در پایتخت آن بیش از ۱۰۰۰ پروژه برای جذب توریست در حال اجراست. حتی در مغرب و دیگر کشورها هم وضع به همین منوال است. ما می توانیم آموزش بدهیم که مردم به جای آن که به دوی بروند و سرمایه هنگفتی را به آن جا ببرند، در همین جا خرج کنند. مجموعه ی باری ارومیه را تا حدودی با توجه به چنین شرایطی آماده کردیم. شما وقتی به کیش می روید از احساس تراکم تهران خارج می شوید و از آن شلوغی خلاصی می یابید. در حالی که ما چنین کشوری با این استعداد ها داریم، چرا از امکانات موجود

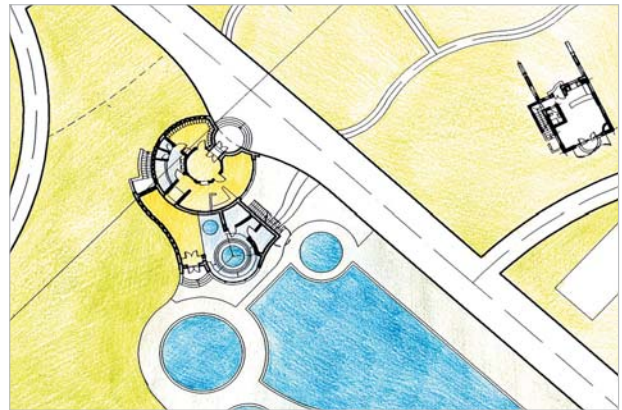
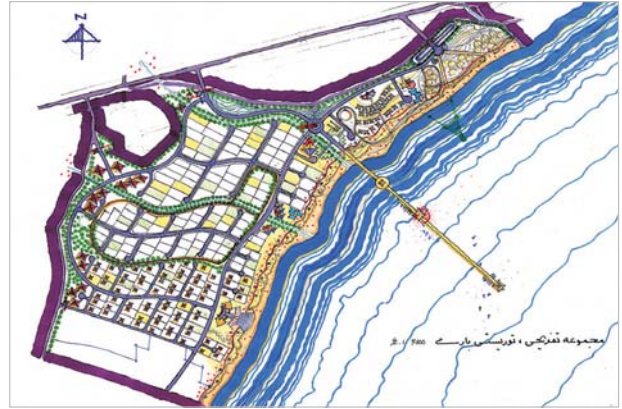
داریم مثل هایت، هتل ۴ ستاره مثل کبان هتل؛ اولی شمی ۴۰۰ دلار می گیرد، دومی شمی ۷۰ دلار. در ایران هیچ هتلی ۵ ستاره نیست، شاید بتوان هتل داریوش را از لحاظ خدمات پنج ستاره دانست. هتل ۵ ستاره حداقل ۲ هکتار زمین می خواهد، امکانات ورزشی می خواهد، چهارتا زمین تنیس می خواهد، استخر می خواهد که هیچ کدام از هتل های ما این مزیت ها را ندارند. هتل عباسی یک استخر دارد که همیشه خشک است!

ما مبحثی داریم تحت عنوان درجه بندی هتل های کشور که یک دستورالعمل خاص هم برای این منظور تدارک دیده شده، یک هتل طبق این دستورالعمل، باید از جنبه های مختلفی چون ورودی، سرسرا، فضای داخلی، اتاق ها، پله ها، راهروها، سرویس های بهداشتی و... دارای ویژگی های ثابت و مشخصی باشد تا بر فرض، بتواند در درجه بندی، یک هتل چهار ستاره یا پنج ستاره محسوب شود. آیا چنین مواردی دست معمار را در پرداختن به یک معماری خلاق و نوآور نمی بندد؟ آیا این چهارچوب ها او را مقید به تبعیت از روند دست و پا گیری نمی کند؟

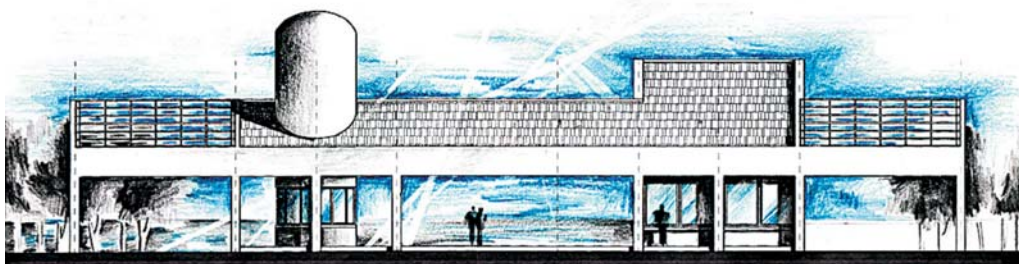
بیژن شافعی: من معتقدم که معماری یک هنر و فن است و استانداردها یک ضرورت به حساب می آید. اگر معمار آنها را نفهمد دیگر یک معمار و یک مشاور نیست. موضوع معماری چیز دیگری است. شما مهمان سرای نائین را در نظر بگیرید. با هیچ یک از این استانداردها نمی خواند. مساله بسته به مکان و موضوع تغییر می کند. خانم مهندس بریانی کسی است که مهمان سراهای ارومیه را کار کرده. اگر کسی راجع به کار او پرسید می گوید آن جا فقط پول خرج کرده اند! در حالی که چنین نیست، آن جا یک دریاچه هست که سکوتی را حکم فرما کرده است. ما آن جا در پی معماری هستیم، کاری به استانداردها نداریم.

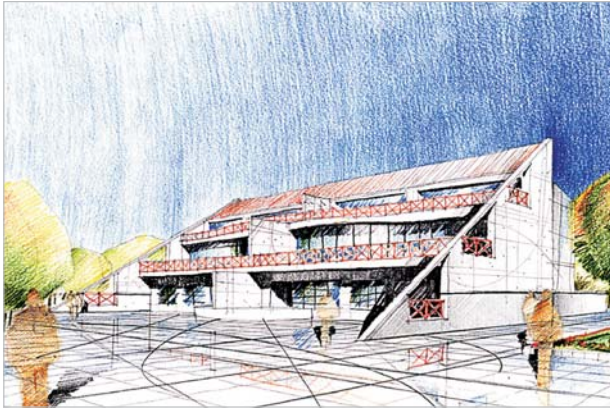
چیزی که در ارتباط با مجموعه ی باری ارومیه مطرح است، مساله ی زیست محیطی آن است. در حال حاضر با گسترش مفهوم معماری پایدار، معماری به زیست بوم ها احترام می گذارد و عناصر بومی و محلی ارجحیت می یابند. این مجموعه چگونه به مسائل محیطی ساحل ارومیه عنایت داشته است؟

بیژن شافعی: موضوع زیست محیطی آن دریاچه، یک بحث کارشناسی است که پاسخ گویی به آن در حد کار ما نیست. این جا محل پرندگان مهاجر و موجودی زنده بنام آرتمیا است که در حد و عرصه ی جهانی هستند و دنیا به آنها چشم دوخته. در نقشه های خیلی قدیم ایران این محل وجود داشته. و وقتی یک محل را خطر تهدید می کند باید آن را از خطر نجات داد و فکری به حال آن کرد. ما در شمال پروژه ای را می ساختم، گفتند آب آمده بالا و تمام تاسیسات ما را به زیر آب برده. وقتی پیگیر شدیم فهمیدیم این موضوع از سال ۱۳۳۵

نمایی از جایی
مجلس ۱۳۱۰

مطرح بوده و از آن سال آب دریای مازندران مرتب بالا می آمده. اگر سال ها پیش جلوی آن را گرفته بودند و سد سازی می کردند، ما با این معضلات مواجه نبودیم. انتخاب سایت مجموعه ی باری، انتخاب بسیار خوبی بود؛ چون اولاً آب آن جا بسیار شفاف و زلال است، دوم این که سایت هایی وجود دارد که میزان عقب رفتن آب در آنها کنترل شده است. تقریباً سال ۱۳۷۶ بود که فاز اول پروژه را در ۱۰۰ هکتار آغاز کردیم. بخش های عمده ی آن اجرا شده است و آقای جلیلی مدیر عامل شرکت گزینه در آن موقع، زحمت بسیاری از ابتدا تا انتها کشیدند. این مجموعه از امکانات بسیار خوبی برخوردار است. به آن جا که می روید مثل این است که از ایران خارج شده اید. در فاصله ی حدود ۵۰ متر از دریاچه ی نمک، باغ های بادام و انگور وجود دارد.

این مجموعه ویژگی خاصی دارد؛ چون شبیه هتل نیست و یک طراحی خاص دارد. طرح این سایت را بر اساس فازهای مختلفی در نظر گرفته ایم. در واقع برای فاز اقامتی، کمپی رادر نظر گرفتیم، یک ساختمان اداری در نظر گرفتیم تا چشم انداز دریا از بین نرود. بعد مجموعه اقامتی را در نظر گرفتیم تا شبیه هتل باشد. همچنین یک مجموعه ورزشی - خدماتی و نیز آپارتمان هایی در بین درختان بادام و انگور در بالا دست ایجاد کردیم. در آخر هم تک ویلاهایی در این مجموعه ساخته شد که فاز اول این مجموعه را ما و مهندس جلیلی ساختیم. این فعالیت ها تا سال ۸۰ که شرکت گزینه از آن جا خارج شد ادامه یافت. معماری آن را خانم بریانی برایتان شرح می دهند ...

ناهدید بریانی: با توجه به این که ویژگی سایت باری طبیعت زیبای آن است، ما فکر کردیم که علاوه بر استانداردهای مسکونی که باید رعایت می شد، طبیعت زیبای آن هم مدنظرمان باشد. مهمان پذیرها همگی رو به دریاچه هستند و سعی شده چشم انداز دریاچه حفظ شود و ارتباط آب و آسمان با ویلاها برقرار شود. پلان های ویلاها همه رو به دریاچه است و دو طبقه هستند. مهمان پذیرها از پشت به داخل مهمان پذیرهای دیگر دسترسی دارند و در پایین مهمان پذیر، مهمان خانه قرار دارد. بعد پله هایی وجود دارد که از حد خودش بیرون زده که ارتباط پائین و بالا را برقرار می کند. اتاقی هم در طبقه بالا قرار دارد که اتاق اصلی مهمان پذیر است. ضمن آن که همه ی آنها تراس هایی دارند که استفاده از منظر دریاچه را امکان پذیر می کنند. نمای این مهمان پذیرها از سنگ سفید ساخته شده است که با رنگ آبی دریاچه تضاد ایجاد می کند.

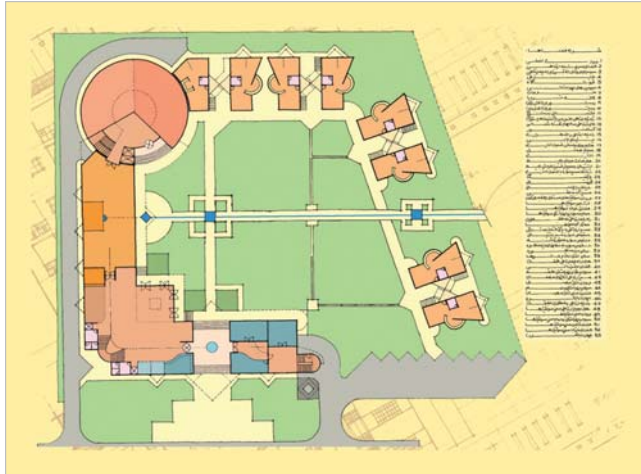

بیژن شافعی: استقرار حدود ۳۰ عدد از این مهمان پذیرها در محدوده ی این سایت پیش بینی شده بود. ویژگی این مجموعه آن است که ما در مجاورت آن دریاچه ای می بینیم که مستقیماً به کوه ختم می شود. اطراف اغلب دریاچه ها تا چشم کار می کند، ساحل است. این منطقه به این می ماند که کوه سینه اش را به سمت دریا باز کرده. در حقیقت این مجموعه ی ۱۰۰ هکتاری به شکل قاب هایی به سمت دریاچه باز شده است. ایده ی ما از آن جا شکل گرفت که همواره در دریاچه ی ارومیه یک حرکتی است که کوه را به آب وصل می کند. آمدیم پایه های بناها را بالا بردیم تا دید را بهتر کند. کمپ هایی هم تدارک دیدیم تا مهمانان هم از نور خورشید استفاده کنند، هم در آن جا استراحت کنند یا عصر ها از مشاهده ی غروب خورشید نهایت استفاده را ببرند. در این منطقه دریا به آسمان وصل می شود و افق بسیار زیبایی دارد.

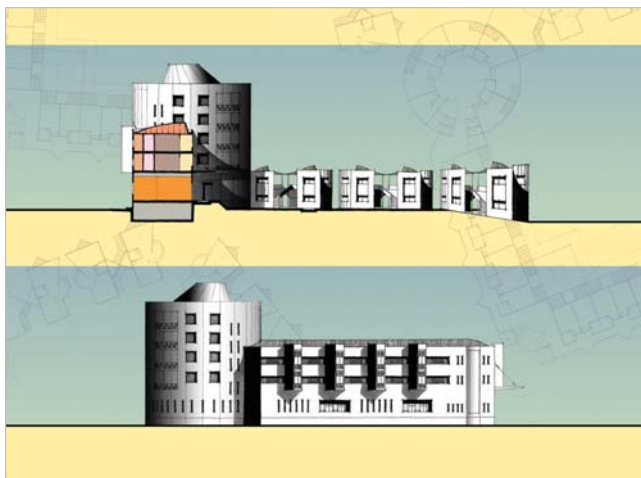

اگر موافق باشید بپردازیم به هتل سازی در کیش. شما یک هتل در کیش طراحی و اجرا کرده اید و از این بابت تجربه ی توأم ذهنی و عملی هتل سازی را داشته اید. کیش منطقه ی خاصی است، هم از لحاظ فرهنگی و توریستی و هم از منظر معماری و شهرسازی. روند هتل سازی را در این جزیره چگونه می بینید؟

بیژن شافعی: پروژه ی کیش در رژیم قبلی با ایده ی بسیار عالی شروع شد، ولی عقیم ماند. جزیره ی خاصی بود که با معماری بی نظیری شروع به کار کرد. کل طراحی سایت کیش، بازار عرب ها، هتل شایان، کوچه پس کوچه ها، بازار فرانسوی و ... از روی یک تفکر بسیار بالایی شروع شد که از ایده ی یک شرکت فرانسوی گرفته شده بود. متأسفانه آن ایده ها ادامه پیدا نکرد. در مراحل اول، معماری این جزیره بسیار خوب شروع شد، حتی نوع معماری شخصیت خاص خودش را داشت و جوهره ی یک معماری را گرفته بود. به

عقیده‌ی من جوهره‌ی هر مجموعه مهم است نه شکل آن. بحث مهمی که می‌خواهم مطرح کنم، معماری کیش است. پس ما می‌گوییم که در مرحله اول در کیش بسیار خوب عمل شده و معماری اش خوب است و جوهره‌ی خاص خودش را دارد. اما این روند حساب شده به سرعت ناپایدار و بی‌ثبات شده است. باکمال تأسف کلیه هتل‌های ساخته شده در گذشته، تنها با دیدی سطح پایین و به منظور اقامت لحظه‌ای برای تجارت بوده است و بازارهای زیادی بدون محل استراحت وجود داشت که خریدار را دچار خستگی و آشفتگی می‌کرد. البته این دید هم اکنون عوض شده. در کیش معماری وجود نداشته، تنها هتل شایان بوده که هنوز هم از بهترین‌هاست. به ما پیشنهاد ساخت هتلی مثل برج العرب را دادند؛ ولی چرا باید شبیه دیگران کار کنیم؟ نگرانی بسیاری از کارفرمایان این است که تصور می‌کنند مهندس معمار نظر خود را اعمال می‌کند. یک مهندس معمار و مشاور خوب ایده‌ها را از بابت نوع بهره‌برداری و اطلاعات تخصصی از کارفرما می‌گیرد و بر اساس آن فرمی ارائه می‌دهد که بیشترین امکان را برای بهره‌برداری داشته باشد. کارفرماها باید بدانند که ما قصد نداریم با فرم‌های دفرمه و عجیب، خودمان را مطرح کنیم. و اما راجع به هتل کیش باید بگوییم ایده‌ی ما از ایده‌ی کاروان‌سراهای قدیم گرفته شده است... ما در گذشته مجموعه‌ای از کاروان‌سراهای مدور داشته‌ایم. بدنه بیرون هتل متأثر از معماری جنوب کشور است. در این هتل راهروهایی مثل اتاق انتظار در بین اتاق‌ها قرار گرفته. یعنی از فضای باز به یک پیش‌فضا می‌رسید و بعد وارد اتاق می‌شوید. ما بی سایت را بالا بردیم، یعنی شما از لابی و رستوران می‌توانید دریا را ببینید. حتی طبقه آخر را که مخصوص خانم‌هاست بردیم بالا و پشت بام هتل را اختصاص دادیم به استخرهای کوچک مخصوص بانوان. در کل کارهای اجرایی در این پروژه ۶۰ تا ۷۰٪ به طرح اولیه وفادار مانده است و این برای آن است که ایده‌ها و نظرهای تغییر می‌کند.

کیوان خطیر: من باید نکته‌ای راجع به استانداردها بگویم. استانداردها برخی خط و ربط‌ها به ما می‌دهند. کسی که به یک هتل می‌رود باید فضا برایش خاطره‌انگیز باشد. در واقع این از دست یک معمار خوب بر می‌آید و اوست که فکر و هویتی به این فضا می‌دهد. معماری هتل، فکر و ایده‌های واحدی می‌خواهد که ما برای هتل کیش این ایده‌ها را در ذهن داشتیم. از جمله این ایده‌ها یکی این است که مثلاً تمام اتاق‌ها رو به طرف غرب دارند و پشت به آفتاب هستند. این‌ها ایده‌های معماری جنوب است. تمام رستوران‌ها و لابی‌ها هم منظری به دریا دارند.

بیژن شافعی: در مقام نتیجه‌گیری باید بگویم کشور ما در سطح کلان نیازمند تغییر نگرش‌ها در حوزه‌ی صنعت توریسم است. کشوری با ۷۰۰۰ سال سابقه باید اندیشه‌ی درست برای جذب توریست داشته باشد، آن‌هم نه برای زمان حال، بلکه برای زمان آینده. برنامه‌های معماری می‌تواند در ساخت هتل موثر باشد. ما باید در مقیاس کلان در حوزه‌ی صنعت توریسم و ساخت هتل تغییر ایجاد کنیم. باید نگاه‌ها را تازه کرد...

